

4. Дейнега О.В. Маркетингова концепція формування продуктоорієнтованого інформаційного забезпечення підприємств: моногр. Рівне: вид. О. Зень, 2017. 291 с.
5. Окландер М., Губарева Ю. Нейромаркетинг — теорія та практика впливу на підсвідомість споживача. *Економіст*. 2014, №11. С. 59-62.
6. Райс Эл., Райс Л. 22 закона создания брэнда. М., 2004. 65 с.
7. Дейнега О. В., Дейнега І. О. Маркетингові аспекти формування дизайну товару. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2010. № 4. С. 368-373.
8. Плишко Н. К. Особенности сенсомоторных реакций при изменении эмоционального состояния. *Диагностика психического состояния в норме и патологии*. Л., 1980. с. 126-134.
9. Jens B. The Proven Impact of Color On Consumer Behavior. URL: <https://curatti.com/how-to-color-your-brand-color>.
10. Овсічук В. Историко-культурні аспекти семантики кольору. URL: http://www.koloristika.in.ua/t_kak.php. – (дата звернення: 14.11.2019 р.).
11. Дейнега І.О. Маркетингові комунікації закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг: моногр. Рівне: вид. О. Зень, 2018. 278 с.
12. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 14.11.2019).
13. Choosing the best color scheme for the websites you design. URL: <https://1stwebdesigner.com/best-colors-for-websites/>.

References:

1. Makhnusha, S. M. & Kosolap, N. Y.E. (2011) The analysis of brand color as a tool for influencing the target audience of a brand. *Marketvnh i menedzhment innovatsiv*. № 2. pp. 95-104. (in Ukr.)
2. Skrvhun, N. P., Semenenko, K. YU. & Bilodidova, N. M. (2016) Color range in designing beer packaging as a key means of communication with the consumer. *Naukovyy visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu. Ser. : Ekonomichni nauky*. Vol. 20 (2). pp 101-104. (in Ukr.)
3. Bozhkova, V. V. & Nosonova, L. V. (2017) The role of printing advertising in promoting the products of machine-building enterprises. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*. Vol. 14 (1). pp 31-36. (in Ukr.)
4. Devneha, O.V. (2017) *Marketynhova kontsepsiya formuvannya produktoorientovanoho informatsynoho zabezpechennya pidpryemstv* [Marketing concept of formation of product-oriented information support of enterprises]: monohr. Rivne: vyd. O. Zen'. (in Ukr.)
5. Oklander, M. & Hubarveva, YU. (2014) Neuromarketing - theory and practice of influence on the subconscious of the consumer. *Ekonomist*. №11. pp. 59-62. (in Ukr.)
6. Ravs, El. & Ravs, L. (2004) 22 zakona sozdaniva brenda [22 brand creation law]. M. (in Russ.)
7. Devneha, O. V. & Devneha, I. O. (2010) Marketing aspects of product design formation. *Naukovi zapysky L'viv's'koho universytetu biznesu ta prava*. № 4. pp. 368-373. (in Ukr.)
8. Plishko, N. K. (1980) Features of sensorimotor reactions when changing the emotional state. *Diagnostika psikhicheskogo sostoyaniya v norme i patologii*. L., pp. 126-134. (in Russ.)
9. Jens, B. The Proven Impact of Color On Consumer Behavior. available at: <https://curatti.com/how-to-color-your-brand-color>. (accessed 14.11. 2019).
10. Ovsyichuk, V. Historical and cultural aspects of color semantics. available at: http://www.koloristika.in.ua/t_kak.php. – (accessed 14.11. 2019). (in Ukr.)
11. Devneha, I.O. (2018) *Marketynhovi komunikatsivi zakladiv vyshchovi osvity na rynku osvitimikh posluh* [Marketing communications of institutions of higher education in the market of educational services]: monohr. Rivne: vyd. O. Zen'. (in Ukr.)
12. *Law of Ukraine «On Education»* (2017). available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (accessed 14.11. 2019).
13. Choosing the best color scheme for the websites you design. available at: <https://1stwebdesigner.com/best-colors-for-websites/> (accessed 14.11. 2019).

DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-1-18>

УДК 331.522.4

Дзямулич М.І., к.е.н., доцент, Н.М. Чиж, к.е.н., доцент
Луцький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ НЕДЕРЖАВНИХ СТРАХОВИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто особливості функціонування недержавних страхових пенсійних фондів в межах третього рівня системи пенсійного забезпечення в Україні в сучасних умовах розвитку національної економіки. Обґрунтовано необхідність вирішення актуальних проблем щодо розширення обсягів залучення населення до системи недержавного пенсійного страхування.

Ключові слова: пенсійне страхування, пенсійне забезпечення, недержавні пенсійні фонди, пенсійна система.

Dziamulych M., Chizh N.

PECULIARITIES OF FUNCTIONING OF THE SYSTEM OF NON-STATE INSURANCE PENSION FUNDS IN UKRAINE

The article deals with the peculiarities of functioning of non-state pension insurance funds within the third level of the pension system in Ukraine in the current conditions of development of the national economy. The necessity of solving urgent problems regarding the expansion of the population involvement in the system of non-state pension insurance is substantiated.

Keywords: pensions insurance, pensions accident, indefinite pensions insurance, pensions system.

Дзямулич Н., Чиж Н.

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ СТРАХОВОГО ПЕНСИОННЫХ ФОНДОВ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены особенности функционирования негосударственных страховых пенсионных фондов в пределах третьего уровня системы пенсионного обеспечения в Украине в современных условиях развития национальной экономики. Обоснована необходимость решения актуальных проблем по расширению объемов привлечения населения к системе негосударственного пенсионного страхования.

Ключевые слова: пенсионное страхование, пенсионное обеспечение, негосударственные пенсионные фонды, пенсионная система.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Реформування пенсійної системи в Україні, котре тривало на початку 2000-х років, мало наслідком формування трирівневої системи пенсійного забезпечення, яка мала б ефективно замінити стару солідарну систему пенсійного забезпечення. Втім, як показала практика, запровадження уже другого, накопичувального рівня нової пенсійної системи, викликало неоднозначні, суперечливі наслідки і не призвело до суттєвого скорочення загального дефіциту Пенсійного фонду, який і досі потребує регулярних субвенцій для покриття витрат на виплату пенсійного забезпечення. Відтак, особливі сподівання були орієнтовані на ефективне функціонування третього рівня пенсійної системи – недержавних пенсійних фондів, які мали б шляхом залучення додаткових коштів від працюючих громадян, сформувати не лише окремих рівень пенсійної системи, але й стати потужним інвестором національної економіки за рахунок ефективного використання залучених фінансових ресурсів. Проте поставленої мети й до цього часу досягнуто не було – число осіб, що користуються послугами недержавного пенсійного забезпечення залишається вкрай малим, порівняно із загальним числом пенсіонерів і, відповідно, відсутні можливості масштабного інвестиційного використання коштів цих фондів. Відтак, виникає потреба визначити головну проблематику, яка супроводжує на даному етапі розвитку національної економіки України діяльність недержавних пенсійних фондів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми. Питання забезпечення ефективного функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення доволі широко висвітлені в працях таких вітчизняних дослідників, як В. Д. Базилевич, І. Т. Грудзевич, Б. О. Надточій, М. П. Шаварина, І. Є. Януль. Крім того, необхідно віддати належне дослідженням особливостей функціонування недержавних пенсійних фондів, як потужного елементу системи інвестиційного забезпечення національної економіки, які розкриті в працях В. В. Корнєєва та А. В. Колодія. Загалом, проблематика функціонування національної системи недержавного пенсійного страхування на даний час залишається доволі актуальною та потребує більш глибокого дослідження поточних питань забезпечення діяльності недержавних страхових пенсійних установ.

Цілі статті. Метою роботи є дослідження особливостей функціонування недержавних страхових пенсійних фондів в межах третього рівня пенсійного забезпечення в Україні та обґрунтування необхідності вирішення існуючих проблем забезпечення розширення обсягів залучення громадян України до системи недержавного пенсійного страхування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Запровадження внаслідок пенсійної реформи 2004-2012 років трирівневої системи пенсійного забезпечення в Україні, мало на меті формування єдиного цілого з різнопланових елементів накопичення та розподілу фінансових ресурсів, що сплачувались громадянами України у якості пенсійних внесків. При цьому перший рівень являв собою обмежений елемент старої системи солідарного пенсійного забезпечення, а другий та третій – базувалися вже на принципах страхової системи. Щоправда, на даний час доволі заплутані та бюрократизовані особливості накопичення коштів на другому рівні пенсійної системи, викликають закономірні сумніви у її функціонуванні як страхової інвестиційної. І, зрештою, лише визначена як третій рівень система страхових недержавних пенсійних фондів, запрацювала в межах визначених загальними напрямками пенсійної реформи. В той же час, досягти очікуваних результатів щодо масового залучення громадян України до укладання персоналізованих договорів недержавного пенсійного страхування, не вдалося.

Якщо вести мову про загальну ефективність діяльності недержавних пенсійних фондів, то варто зауважити, що станом на початок 2019 року в Україні було зафіксовано близько 11,4 млн. осіб, що мали право на одержання пенсійних виплат І в той же час послугами пенсійних страхових фондів користувалися лише близько 850 тис. осіб з числа економічно активного населення. А число учасників системи недержавного пенсійного страхування, які одержували виплати від недержавних пенсійних фондів лише трохи перевищувала 81 тис. осіб, що складає лише 0,7 % від загального числа пенсіонерів. Таким чином, вести мову про ефективний розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення недоцільно. Незважаючи на такі невеликі значення залучення громадян до системи пенсійного страхування, варто визнати, що загалом ситуація щодо розширення ринку недержавного пенсійного страхування розвивається позитивно, із зростанням загальних ключових показників (табл. 1). Разом з тим необхідно зауважити, що очікуваної в процесі проведення пенсійної реформи, масовості залучення населення до недержавного пенсійного страхування не було досягнуто на визначальному, стартовому етапі запровадження третього рівня пенсійної системи. Відтак, необхідно орієнтуватися не на сформовані у 2004 році плани, а на об'єктивну реальність функціонування ринку фінансових послуг.

Таблиця 1.

Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні

Показники	Станом на 31.12.2016	Станом на 31.12.2017	Станом на 31.12.2018	Темпи приросту, %	
				2017/2016	2018/2017
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	62,6	58,7	68,8	-6,2	17,2
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	834,0	840,8	855,3	0,8	1,7
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн.	2 138,7	2 465,6	2 745,2	15,3	11,3
Пенсійні внески, всього, млн. грн., у тому числі:	1 895,2	1 897,3	2 000,5	0,1	5,4
- від фізичних осіб	92,2	124,3	172,1	34,8	38,5
- від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0	0
- від юридичних осіб	1 802,1	1 772,3	1 827,7	-1,7	3,1
Пенсійні виплати, млн. грн.	629,9	696,3	809,9	10,5	16,3
Кількість учасників, що отримали / отримують пенсійні виплати, тис. осіб	81,3	78,8	81,3	-3,1	3,2
Сума інвестиційного доходу, млн. грн.	1 080,5	1 455,5	1 767,7	34,7	21,4
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн. грн.	834,8	1 183,9	1 440,5	41,8	21,7
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	245,7	271,5	327,2	10,5	20,5

Примітка: побудовано за даними [2]

Як бачимо з наведеної таблиці, ключові значення основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів за 2016-2018 роки показують загальне зростання їх значень, що свідчить про поступове розширення системи недержавного пенсійного страхування і, відповідно, про підвищення ефективності функціонування третього рівня пенсійної системи України. В даному аспекті необхідно звернути увагу на динаміку двох базових значень – чисельності учасників системи недержавного пенсійного страхування та прибутку від інвестування коштів недержавних пенсійних фондів.

Перший з них показує наскільки ефективним є розширення даної системи в аналізованому періоді. Як бачимо, загальне зростання кількості учасників недержавних пенсійних фондів на 21,3 тис. осіб роки становить всього лиш 1,03% за два роки. Навряд чи таке збільшення можна вважати інтенсивним. Адже подібні темпи росту вкрай нескоро дозволять охопити бодай половину економічно активного населення України недержавним пенсійним страхуванням.

Оцінюючи прибутки недержавних пенсійних фондів від інвестування залучених від страхувальників коштів, можна стверджувати про більш оптимістичну динаміку, оскільки щорічне зростання цих значень є доволі вагомим – 41,8% за 2016-2017 роки і 21,7% за 2017-2018 роки. Подібні значення свідчать про високий рівень дохідності інвестицій, що здійснюються пенсійними фондами, адже за не надто значного приросту кількості учасників фондів не відбувалося значного приросту внесків. Відповідно – зростання відбувається саме за рахунок приросту прибутковості вкладень. З іншого боку, якщо ми порівняємо суми інвестиційних доходів недержавних пенсійних фондів з одержаними прибутками, то можна стверджувати, що насправді рівень дохідності цих фінансових установ є доволі привабливим для того, щоб ринок очікував розширення. Зокрема, у 2018 році на доходи в 1767,7 млн. грн. припадало 1440,5 млн. грн. прибутків, що складає 81,5% від обсягу доходів. Таким чином, можна зробити висновок про загальну високу ефективність діяльності недержавних пенсійних фондів на інвестиційному ринку за аналізований період.

Як зазначає В. Корнеєв, одними з головних причин активного розвитку фінансової діяльності та інвестиційних операцій недержавними пенсійними фондами є «щонайменше чотири причини, які сприяють їх динамічному розвитку: а) прогресуючий розвиток фінансового ринку; б) сегментація попиту клієнтів і диверсифікація спектру фінансових продуктів; в) потреби інвестиційного розміщення заощаджень домашніх господарств з вищим рівнем очікуваного доходу; а) поглиблення регулятивних вимог щодо надання фінансових послуг у різних сферах [1, с. 6].

І дійсно, за оцінкою Нацкомфінпослуг загальна вартість активів, сформованих недержавними пенсійними фондами, станом на кінець 2018 року становила 2 745,2 млн. грн., що на 11,3%, або на 279,6 млн. грн. більше в порівнянні з аналогічним періодом 2017 року та на 15,3%, або на 326,9 млн. грн. більше в порівнянні з аналогічним періодом 2016 року [2]. Тобто, якщо загалом оцінювати фінансові аспекти функціонування системи недержавного пенсійного страхування в Україні, то можна стверджувати, про наявність можливостей та перспектив росту даної сфери з точки зору досягнення значного рівня капіталізації пенсійних фондів навіть у короткостроковому періоді. Оцінимо динаміку залучення страхових внесків та загального накопичення активів недержавних пенсійних фондів України протягом останніх років (рис. 1).

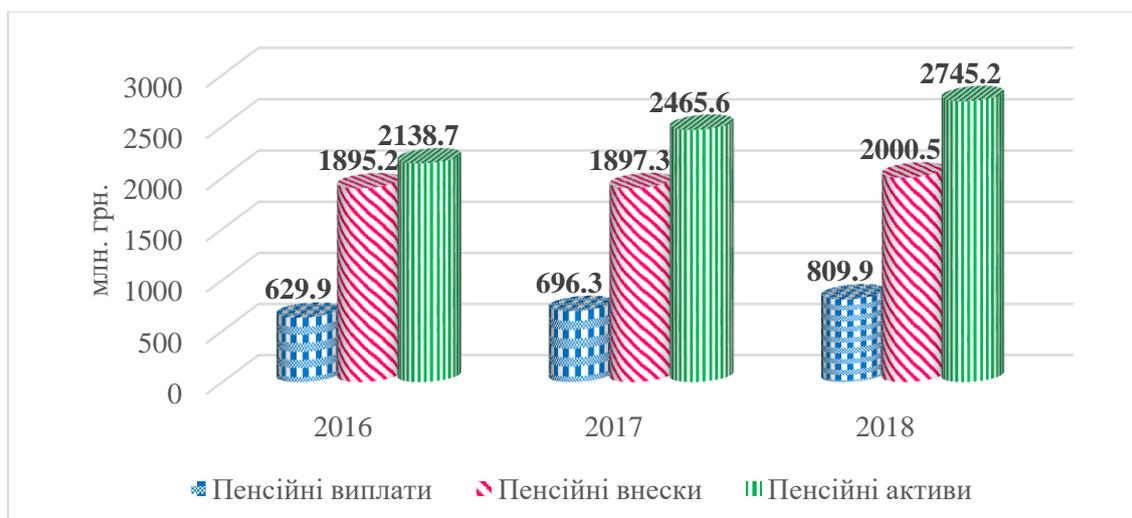

Рис. 1. Динаміка основних показників системи недержавного пенсійного забезпечення за 2016-2018 роки (побудовано за даними: [2])

Як бачимо, зростання обсягу активів недержавних пенсійних фондів за 2016-2018 роки відбувалося випереджаючими темпами. Тобто приріст обсягу внесків до фондів був відчутно меншим за загальний приріст активів пенсійних фондів, що свідчить про забезпечення цього приросту суто за рахунок їх активної інвестиційної діяльності. Звідси можна зробити висновок про надзвичайну економічну привабливість діяльності у сфері пенсійного страхування, яка дає у розпорядження фондів достатні кошти для активних прибуткових операцій на фондових ринках. Крім того, це дає додатковий стимул для розвитку самих недержавних пенсійних фондів, які, безперечно, мають бажання щодо розширення своєї діяльності не лише у сфері пенсійного страхування, але й на інвестиційному ринку.

Як бачимо, незважаючи на песимістичні прогнози щодо проблем успішного функціонування недержавних пенсійних фондів в аспекті забезпечення їх інвестиційної доходності, насправді дані питання відносно успішно вирішуються самим фондами за рахунок активної роботи на фінансових ринках. З іншого боку, проблема залучення населення до участі в системі недержавного пенсійного страхування, якій десять років тому надавалося менше значення, виявляється найбільш вагомим стримуючим фактором розвитку третього рівня системи національного пенсійного забезпечення.

Як зазначає І. Свідерська, до основних причин недостатнього розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні можна віднести: низький рівень доходності пенсійних активів; низький рівень довіри населення до недержавного пенсійного забезпечення; недостатню зацікавленість роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для працівників та низький фінансовий рівень спроможності громадян для участі у системі недержавного пенсійного забезпечення [3, с. 2019].

Висновки. Таким чином, підсумовуючи усе вищезазначене, ми можемо стверджувати наступне:

1. Проблематика розвитку ринку недержавного пенсійного забезпечення полягає в необхідності якомога ширшого залучення населення до системи пенсійного страхування.

2. Фінансові аспекти діяльності недержавних пенсійних фондів на даний час є цілком задовільними і привабливими для їх розвитку в найближчій перспективі.

3. Найбільш оптимальним на нашу думку шляхом розширення системи недержавного пенсійного забезпечення є залучення населення до укладання договорів пенсійного страхування опосередковано, за допомогою стимулювання роботодавців

просувати договори пенсійного страхування для власних працівників на паритетних умовах, як елементу системи соціальної підтримки працюючих.

Список бібліографічного опису:

1. Корнеєв В. В. Страхування і недержавне пенсійне забезпечення як ресурсокумулятивні сегменти вітчизняного фінансового ринку. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 13. С. 6-9.
2. Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2018. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/NPF/NPF_IV_kv%202018.pdf (дата звернення: 20.01.2020).
3. Свідерська І. М., Стойчик В. І. Недержавне пенсійне забезпечення в соціальному та економічному розвитку України. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 17. С. 217-220.

Reference:

4. Korneev V.V. (2013). Strakhuvannia i nederzhavne pensijne zabezpechennia yak resursokumuliatyvni segment vitchyznianogo finansovogo rynku [Insurance and non-state pension provision as resource-cumulative segments of the domestic financial market]. Investment: practice and experience. Vol. 13, pp. 6-9. [in Ukrainian].
5. National Commission for the Regulation of Financial Services Markets. Pidsumky rozvytku systemy nederzhavnogo pensijnogo zabezpechennia stanom na 31.12.2018 [Results of the development of the non-state pension system as of December 31, 2018]. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/NPF/NPF_IV_kv%202018.pdf (date of appeal: 20.01.2020). [in Ukrainian].
6. Sviderska I. M., Stoichyk V. I. Nederzhavne pensijne zabezpechennia v socialnomu ta ekonomichnomu rozvytku Ukrainy [Non-state pension provision in social and economic development of Ukraine]. Black Sea Economic Studies. 2017. Vol. 17, pp. 217-220. [in Ukrainian].

Рецензент: д.е.н., проф. Шубалий О.М.

DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-1-19>

УДК 331.101.262

Кощій О.В., д.е.н., професор

Луцький національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

В статті розглянуто питання забезпеченості національної економіки трудовими ресурсами, виявлено основні проблеми у цій сфері. З'ясовано основні причини зниження рівня забезпеченості України трудовими ресурсами та низької ефективності їх використання, розроблено пропозиції щодо вирішення існуючих проблем.

Ключові слова: трудові ресурси, національна економіка, Україна, ВВП, чисельність населення, старіння нації, трудова міграція, продуктивність праці

Koshchii O.

PROBLEMS AND PROSPECTS OF LABOR RESOURCES DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article deals with the issues of providing the national economy with labour resources, and identifies the main problems in this area. The main reasons for the decrease in the level of Ukraine's labour supply and low efficiency of their use are clarified. The proposals for solving existing problems are developed.

Keywords: labour resources, national economy, Ukraine, GDP, population, aging of the nation, labour migration, labour productivity.

Koshchii O. V.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены вопросы обеспеченности национальной экономики трудовыми ресурсами, выявлены основные проблемы в этой сфере. Выяснены основные причины снижения уровня обеспеченности Украины трудовыми ресурсами и низкой эффективности их использования, разработаны предложения по решению существующих проблем.